
SLOVENSKA JEZIKOVNA SKUPNOST V ARGENTINI

Besedilo je nastalo na podlagi diplomskega dela *Slovenska jezikovna skupnost v Argentini: (socio)lingvistična analiza* in predstavlja sodobno jezikovno situacijo slovenske povojne izseljenske skupnosti v Argentini, ki je z dobro organiziranostjo in uspešnim delovanjem omogočila prenašanje slovenščine med generacijami. Skozi zgodovinski okvir izseljevanja ponuja razprava vpogled v obravnavano skupnost ter osvetli razloge, ki pojasnjujejo obstanek in kontinuiteto skupnosti. V besedilo so vključeni tudi rezultati akcijskega raziskovanja in njihova interpretacija, s čimer je poleg natančnejše sodobne sociolingvistične situacije skupnosti predstavljena tudi jezikovna podoba slovenščine argentinskih Slovencev.

1 Uvod

V pričujočem prispevku je opisana slovenska jezikovna skupnost v Argentini, ki je zaradi različnih razlogov zanimiva za makrosociolingvistično obravnavo. Ta v ospredje postavlja jezikovno problematiko kompletnih družbenih skupnosti, vprašanje jezikovnih stikov, jezikovno načrtovanje in politiko, jezikovno kulturo ipd. V razpravi želiva opisati situacijo slovenske skupnosti povojnih izseljencev v Argentini ter pri tem izpostaviti položaj in rabo slovenskega jezika v tej skupnosti. Slovenščina v Argentini je zaradi več kot 50-letnega stika z nesorodnim (španskim) jezikom ter drugih, v nadaljevanju opisanih okoliščin spremenila svojo podobo. V Argentino so se Slovenci izseljevali sicer v več valovih, vendar je povojna emigracija še zlasti vredna sociolingvistične obravnave, saj je kljub geografski oddaljenosti in izoliranosti od matične države najdlje (v primerjavi z drugimi valovi) obdržala slovensko narodnostno identiteto ter najbolje ohranila svoj jezik in ga prenašala na potomce.

Slovenci so se v Južno Ameriko nekje od sredine 19. do sredine 20. stoletja izseljevali v treh večjih valovih. V *prvem valu* izseljevanja, ki je bil izrazito ekonomske narave, je ob koncu 19. stoletja v Argentino prišlo okoli 50 slovenskih (kmečkih) družin. Te so se naseljevale na neobljudenih predelih na severu države, zaradi razpršene

naselitve pa se med seboj niso povezale. Obdobje med obema vojnama je zaznamovano s ponovno bolj množičnim izseljevanjem Slovencev (*drugi val*), ki so z emigriranjem v Argentino želeli ubežati veliki krizi in lakoti. Ekonomskemu vzroku izseljevanja se je v tem obdobju pridružil še politični, saj so mnogi Primorci želeli ubežati pritiskom fašistov. Po nekaterih ocenah je v tem času v Argentino emigriralo do 30.000 Slovencev. *Tretji val* izseljevanja pa se je pojavil po koncu druge svetovne vojne, ko je bil takratni argentinski predsednik J. D. Peron pripravljen v svojo državo sprejeti 10.000 beguncev. In ker je bila Argentina edina od možnih držav izselitve, ki je sprejemala vse begunce, ne glede na starost, spol in zdravstveno stanje, je tam našla zatočišče velika skupina (okoli 5.300) slovenskih političnih emigrantov (nasprotnikov komunistične ideologije), kasneje pa so se jim pridružili še družinski člani (Žigon 1998).

Migracijski valovi so se torej razlikovali po številu izseljencev, lahko pa bi govorili tudi o regionalnih, socialno-ekonomskih in izobrazbenih razlikah. Slovenci, ki so emigrirali v Argentino v 20. stoletju, so se naselili v mesta (največ jih je ostalo v Buenos Airesu), medtem ko so se izseljenci konec 19. stoletja naseljevali nestrnjeno in predvsem na podeželju. Tako kot v prvem so tudi v drugem valu v Argentino imigrirali predvsem nizko izobraženi kmetje, le da so ti po naselitvi v mestu postali delavci (večinoma na železnicah, v velikih hladilnicah in opekarnah), med povojnimi političnimi emigranti pa je bilo veliko izobražencev.¹

Poleg omenjenih razlik so za razumevanje izseljenske situacije Slovencev v Argentini bistvenega pomena tudi politične razlike med izseljenci drugega in tretjega vala. Obe skupnosti sta (bili) politično angažirani, vendar so ju ločevale velike ideološke razlike. Močna politična čustva so vplivala na odnos med obema skupnostma in med njima postavila nepresegljive meje, zato tudi sodelovanje med njima ni bilo mogoče. Predvojni izseljenci so se – podobno kot povojni – kmalu po prihodu v Argentino začeli organizirati in so (s pomočjo duhovščine) dosegli precej visoko kulturno raven – med drugim so imeli svojo tiskarno, več časopisov, pevske zборе in društva. Vendar pa se je v času Perona njihov položaj poslabšal. Organizacijo Union Eslava, ki je bila podaljšek Stalinove kominterne in v katero so bila vključena vsa društva takratne slovenske emigracije, je J. D. Peron leta 1949 celo prepovedal. Desetletna prepoved njenega delovanja je tako rekoč uničila možnosti za kontinuiteto te izseljenske skupnosti, ki je bila sicer vedno deležna pozornosti matice in tamkajšnjega jugoslovanskega veleposlaništva (Jenšterle 1992). Nasprotno pa so povojni politični begunci dobili vso politično podporo argentinske oblasti, medtem ko so bili stiki z matično državo do določene mere pretrgani. Razmere so se spremenile po osamosvojitvi Slovenije, ko je novonastala država v nasprotju s prejšnjimi leti pokazala veliko zanimanje za to skupnost, s tem pa se je začela kulturna in drugačna izmenjava. Oživel so tudi stiki v obliki obiskov matične domovine (Žigon 1998).

Za tretji migracijski val je tudi značilno, da so izseljenci v novo okolje prišli kot skupnost, saj so se začeli organizirati že v taboriščih v Italiji in Avstriji, takoj ko je bilo jasno, da vrnitev v Slovenijo (takrat) ni mogoča. Poleg šol so v taboriščih

¹ Izobraženci so predstavljali četrtno vseh povojnih izseljencev (Lukšič-Hacin 1995: 182).

organizirali bralne večere, javno knjižnico, razna predavanja in tečaje, delovali so pevski zbori, gledališče, organiziran je bil tisk, močno navzoče pa je bilo tudi versko življenje. S temi dejavnostmi so begunci postavili temelje organizaciji in nadaljnjemu delovanju izseljenske skupnosti.

Njihova strnjena naselitev (večina je ostala v okolici Buenos Airesa, del pa se je naselil v Mendози, Bariloču, Mar del Plati itd.) je omogočala, da se je skupnost kmalu po prihodu v Argentino na novo organizirala. V tistih mestnih predelih, kamor se je naselilo večje število Slovencev (ponavadi na obrobju mesta), so se začela ustanovljati društva in graditi slovenski domovi, v katerih se je odvijalo kulturno, versko, družabno, izobraževalno in športno življenje. Osrednji slovenski dom povojne emigracije pa od leta 1967 predstavlja t. i. Slovenska hiša v središču Buenos Airesa, kjer poteka sobotni srednješolski tečaj, tu imajo sedež vse pomembnejše organizacije slovenske politične emigracije, v sklopu hiše je tudi cerkev, kjer potekajo redne slovenske maše, poleg tega ima Slovenska hiša še dvorane za kulturne prireditve ter gostinske prostore. Dogajanje v slovenskih domovih je še danes živahno – poleg sobotnih osnovnošolskih tečajev, ki potekajo v nekaterih od teh domov, so društveni prostori namenjeni srečevanju tako starejših kot mlajših članov skupnosti; mladi se v domovih združujejo predvsem v okviru rednih športnih (nogomet, odbojka), gledaliških (gledališki krožek) ali drugih prostočasnih aktivnosti. Slovenci se tam ponavadi družijo tudi po nedeljskih mašah. Ti domovi torej s svojim obstojem in delovanjem ponujajo veliko priložnosti za rabo slovenščine v formalnih in neformalnih govornih položajih.

Skupnost je torej nadaljevala kulturno življenje, ki se je razvijalo že v taboriščih. Med pomembnejšimi oblikami **kulturnega delovanja** naj omenimo pevske zборе, dramske krožke in založniško dejavnost.² Med povojnimi izseljenci pa je bilo tudi nekaj literatov, že v Sloveniji uveljavljenih pisateljev, kot so Tine Debeljak, Stanko Kociper in Zorko Simčič, ki so pisanje nadaljevali tudi v Argentini.

Razvijalo se je tudi **šolstvo**. Duhovščina je že leta 1949 začela poučevati verouk, kmalu pa so se njihovemu delu priključili učitelji in izobraženci, ki so skrbeli za pouk slovenščine, slovenske zgodovine in zemljepisa ter petja. V 60. letih je šolstvo že obsegalo tako osnovno kot srednje izobraževanje (Žigon 1998). Osnovnošolski tečaji potekajo danes v več slovenskih domovih v različnih mestih v Argentini, srednješolska tečaja (ki obsegata vse zgoraj navedene predmete) pa sta dva, in sicer v Buenos Airesu ter Mendози. Na teh tečajih je slovenščina učni jezik in privilegirani učni predmet. Slovenščina naj bi bila tudi edini dovoljeni pogovorni jezik v šolskih prostorih v času tečaja, vendar se tečajniki, če le v bližini ni učitelja, pogovarjajo tudi v španščini.

Pri ohranjanju slovenščine in k njeni živosti pripomorejo tudi sodobnejši mediji – danes lahko namreč v Argentini (na argentinskih radijskih postajah) poslušamo tudi slovenske **radijske oddaje**. Najbolj poslušana je enourna tedenska oddaja *Okence*

² Poleg različnih organizacij, ki izdajajo časopise in revije, je pomembna kulturna organizacija Slovenska kulturna akcija, pri kateri je do leta 2001 izšlo že več kot 200 samostojnih knjižnih enot (Žigon 2001).

v *Slovenijo*, ki je na sporedu že dvanajst let, poteka pa v slovenskem in španskem jeziku. V oddaji poslušalci izvejo o aktualnih dogodkih, povezanih s skupnostjo (npr. obvestila o prireditvah ali srečanjih v posameznih domovih, napovedi porok ipd.), in te novice so izključno v slovenščini. V slovenščini poteka tudi del programa, ki je namenjen novicam iz Slovenije, od koder poroča slovenski sodelavec. Uredniki oddaje pa velikokrat na krajše intervjuje povabijo goste iz Slovenije, ki so na obisku v Argentini. Tudi glasbeni vložki so slovenski, in sicer predvajajo slovensko narodnozabavno in zborovsko glasbo, uredniška želja pa je ta izbor razširiti na sodobno popularno slovensko glasbo.

2 Slovenščina v skupnosti

Ker je integracija izseljencev v novo družbeno okolje pogojena tudi z znanjem tamkajšnjega jezika, se morajo priseljenci (bolj ali manj) dobro naučiti novega jezika. Prilagajanje novemu okolju pa lahko v daljšem časovnem obdobju privede do pomembnih sprememb v njihovih jezikovnih (govornovedenjskih) navadah in jezikovni kompetenci,³ še zlasti če govorimo o potomcih izseljencev, ki se maternega jezika svojih staršev niso učili v matični državi oziroma so bili od nje izolirani. Tako je tudi slovenščina argentinskih Slovencev, čeprav govorimo o njenem ohranjanju in generacijskem prenašanju, deloma spremenila svojo 'podobo'.

Slovenščina je v obravnavani skupnosti ves čas zavzemala pomemben položaj, saj je za skupnost pomenila najvidnejši in najpristnejši izraz pripadnosti slovenskemu narodu, predvsem pri **prvi generaciji** izseljencev, ki so upali, da se bodo lahko kmalu vrnili v domovino. Delovali so kot zaprta skupnost, ki se je branila zunanjih, tudi jezikovnih vplivov. Španščino so uporabljali le kot nujno sredstvo za sporazumevanje z dominantnim družbenim okoljem. Ohranili so knjižno slovenščino, pri večini govorcev pa je opaziti tudi močno narečno obarvanost slovenščine. S stališča današnjega domačega govorca slovenščine npr. iz osrednjega slovenskega prostora je zaradi izoliranosti in drugačnega razvoja njihova slovenščina (rahlo) arhaična. Skoraj brez izjem so se pripadniki prve generacije poročali znotraj skupnosti,⁴ torej je bila primarna socializacija njihovih potomcev (**druga generacija**) v večini slovenska in marsikateri je španščino prvič slišal šele ob vstopu v argentinske izobraževalne ustanove, na primer v malo šolo. Sekundarna socializacija pa je bila dvojna, vzporedna, saj je vzporedno z argentinsko šolo večina namreč obiskovala še sobotno slovensko šolo in verouk, hodila k slovenskim mašam, se družila s slovenskimi vrstniki, obiskovala slovenske kulturne, zabavne in športne prireditve. Njihov prosti čas je bil namenjen (izključno) slovenstvu oziroma druženju s Slovenci.

³ Poenostavljeno bi jezikovno kompetenco lahko opredelili kot zmožnost razumevanja in tvorjenja besedil (več o tem v Ferbežar 1997, Kranjc 1998, Pirih Svetina 2000 idr.). Ta kompetenca je dinamična, kar pomeni, da ko jo enkrat pridobimo, je ne pridobimo za vedno. Da bi jo ohranili, jo moramo torej obnavljati. Glede tujih jezikov je to znano (če tujega jezika ne uporabljamo, se jezikovna kompetenca v njem zmanjša oz. izgine), velja pa tudi za prvi jezik.

⁴ Poroka z neslovenskim partnerjem je veljala za hujši moralni prekršek in je pomenila tveganje neformalne izključitve iz skupnosti. Danes mešani zakoni niso več ovrednoteni tako moralno negativno in so pogostejši (Žigon 1998).

V primeru **tretje generacije** pa se v okolju njihove primarne socializacije že večja vpliv dominantne kulture (na primer večja navzočnost javnih občil – še posebej televizije), kar se kaže tudi v (oslabljeni) rabi slovenskega jezika. Sicer večina še vedno govori slovensko (in se je slovenščino tudi najprej naučila), a se v slovenskih društvenih domovih pogosto med seboj pogovarjajo v španščini. Velik pomen za njihovo jezikovno zmožnost v slovenščini imajo predvsem starši, ki namenjajo več ali manj pozornosti socializaciji v slovenščini. Če sva omenili, da je prva generacija ohranila narečne značilnosti, lahko v primeru druge in tretje generacije govorimo o nekakšnem poenotenem govoru, ki je zaradi vpliva španščine zelo melodičen in sogovorca spominja na južnoprimorski govor.⁵

Razlogov za medgeneracijsko prenašanje in ohranjanje slovenščine je več. Eden je gotovo že omenjena vloga slovenščine, s katero je skupnost izražala svojo narodno pripadnost. Pomembna je tudi razmeroma visoka stopnja znanja slovenščine, ki je najvišja pri prvi generaciji (ta se je slovenščino učila in jo usvajala v Sloveniji, omenili pa sva že, da je bilo med izseljenci veliko izobražencev). Skupnost je že od vsega začetka načrtno skrbela za bogato versko, kulturno in družabno življenje ter šolstvo in s tem ustvarila mnogo priložnosti, kjer se slovenščina lahko rabi tako v javnih formalnih (cerkev, slovenske šole) kot v neformalnih (slovenski domovi in društvene aktivnosti) ter zasebnih govornih položajih. Ne nazadnje pa je za ohranjanje slovenščine pomembna tudi lojalnost govorcev do jezika – pripravljenost govoriti slovensko in izbrati slovenščino kot jezik komunikacije, če to omogočajo okoliščine. Opaziti je, da je ta lojalnost pri starejših članih skupnosti močnejša kot pri mlajših. Mlajši kljub priložnostim za rabo slovenščine za jezik komunikacije večkrat izberejo španščino, v kateri se počutijo bolj 'udobno', kar je verjetno povezano z njihovo (nižjo) stopnjo znanja slovenščine. Starejši pa poskušajo rabi slovenščino bolj dosledno in želijo komunikacijo izpeljati (zgoj) v slovenščini. Po besedah ene izmed učiteljic slovenščine v srednješolskem tečaju (podoben odnos do jezika imajo tudi tisti, ki so v skupnosti na vodilnih položajih) je za ohranitev in prenašanje vsake slovenske besede vloženo veliko truda, prav zato je med argentinskimi Slovenci mogoče slišati tudi različna negodovanja nad vključevanjem tujk v slovenščino.⁶

3 Raziskava

Slovenska povojna izseljenska skupnost je že nekaj časa pogost predmet različnih proučevanj. Zanj so se zanimale pretežno sociološke in antropološke (Žigon 1996, 2001, Lukšič-Hacin 1995), deloma pa tudi lingvistične študije (Kržišnik 2002,

⁵ V študiji J. Markič (2002) so predstavljeni nekateri vplivi španščine na slovenščino, govorjeno v Argentini. Na glasoslovni ravni sta to predvsem izgovorjava širokih vokalov (vokali se v španščini izgovarjajo odprto) in značilna argentinska intonacijska shema (na katero je močno vplivala italijanščina), ki se prenaša na slovenski govor.

⁶ Ker zaradi izoliranosti niso spremljali razvoja in sprememb v slovenščini, govorjeni v Sloveniji, so bili mnogi ob obisku Slovenije oz. pri stikih s Slovenci iz Slovenije močno presenečeni nad poplavo tujk v njihovem govoru. Med pogovori so naju nekateri informanti celo opozorili, da npr. *vikend* ali *super* nista slovenski besedi.

Markič 2002), vendar pa med njimi ni bilo veliko interdisciplinarnega povezovanja. Zato je bil cilj najine sociolingvistično zasnovane raziskave predstaviti slovensko jezikovno skupnost v Argentini. Pri tem sva se usmerili predvsem na obravnavo jezikovne podobe slovenščine, ki jo govorijo pripadniki skupnosti, želeli pa sva osvetliti tudi okoliščine, v katerih se slovenščina ohranja.

Gradivo za raziskavo sva pridobili z akcijskim raziskovanjem, in sicer sva februarja in marca 2004 obravnavano jezikovno skupnost obiskali v Buenos Airesu, kjer slovenska skupnost šteje največ članov. Vzorec govorcev, na katerem temelji raziskava, so predstavljali potomci povojnih izseljencev oz. predstavniki druge in tretje generacije.

Zbiranje gradiva je potekalo na več načinov: z opazovanjem govornega vedenja informantov, s pogovori in snemanjem informantov, s pisnimi nalogami ter z anketnim vprašalnikom. S pisnimi nalogami in zvočnimi posnetki sva pridobili primere pisne oz. govorne produkcije govorcev slovenščine, z anketnim vprašalnikom pa podatke o njihovi rabi slovenščine ter okoliščinah rabe slovenskega jezika.

Pri obravnavi govornje in pisne produkcije informantov sva se usmerili predvsem na opazovanje vpliva španščine na slovenščino, tj. na pojave interference, z anketnim vprašalnikom pa sva želeli osvetliti sociolingvistično situacijo argentinskih Slovencev. Ker med obema generacijama obstajajo razlike, sva v določenih segmentih raziskave, predvsem pri prikazu rezultatov vprašalnika, te razlike tudi poudarili.

V raziskavi je sodelovalo 88 argentinskih Slovencev. **Drugo generacijo** je predstavljalo 15 informantov (povprečna starost 40 let), rojenih v Argentini slovenskim staršem, ki so v mladosti v družinskem okolju (s starši) govorili predvsem slovensko, povezani so bili tudi z drugimi Slovenci v tamkajšnji slovenski skupnosti, le nekateri pa so obiskovali tudi slovenski srednješolski tečaj. Večinoma so poročeni s Slovenci, ohranjajo stik s slovensko skupnostjo, v komunikaciji z njihovimi otroki pa že prevladuje španščina (v nekaterih primerih je to tudi edini jezik družinske komunikacije). **Tretji generaciji** pa je pripadalo 73 informantov (povprečna starost 16,5 leta), prav tako rojenih v Argentini. Slovenščina je v njihovi družinski komunikaciji še vedno prisotna, vendar jo že izpodriva španščina, še bolj to velja za komunikacijo z vrstniki. Večina obiskuje (ali je obiskovala) slovenski srednješolski tečaj, vsi pa imajo vsaj občasen stik s slovensko skupnostjo ter se udeležujejo različnih dejavnosti v okviru slovenskih domov (športne in zabavne prireditve). V primerjavi z drugo generacijo imajo njihovi potomci manj stika s slovenščino in jo tudi manj rabijo, kar posledično vpliva na njihovo funkcijsko in materialno okrnjeno kompetenco v slovenščini.

3.1 Interpretacija rezultatov raziskave

V nadaljevanju navajava nekatere ugotovitve raziskave o situaciji jezikovne skupnosti in položaju slovenščine v njej, interpretirava odgovore informantov, pridobljene z anketnim vprašalnikom, in jih dopolnjujeva z najinim pogledom na situacijo, ki

sva ga oblikovali na podlagi opazovanja in pogovorov z informanti. Hkrati ponujava izsledke obdelave pisne in govorne produkcije, s čimer želiva približno prikazati jezikovno podobo slovenščine argentinskih Slovencev.

Najprej predstavlja položaj slovenščine kot prvega ali drugega jezika, kakšno vlogo ima slovenščina za posameznika ter položaje in situacije, v katerih se slovenščina rabi. Poleg tega opiševa, kako informanti vrednotijo lastno znanje in razumevanje slovenščine ter v kolikšni meri so v njihovi slovenščini prisotni interferenčni pojavi (oziroma jih sami pri sebi opazijo), vključiva pa tudi podatke o stiku informantov s slovenskimi mediji oz. mediji v slovenščini.

3.1.1 Slovenščina kot prvi ali drugi jezik

Prvi jezik lahko opredelimo kot tisti jezik, ki se ga je posameznik najprej naučil in ga najboljše zna. Zaradi specifičnosti situacije sva ta dva pogoja opredelitve ločili, saj sva predvidevali, da se je večina informantov najprej naučila slovenščino (njihova primarna socializacija je potekala v slovenščini) ter da bolje obvladujejo španski jezik. Španščina je namreč državni jezik, v njem poteka formalno izobraževanje, večina medijev je v španščini, poleg tega pa je to jezik vsakdanje komunikacije z govorniki, ki ne govorijo slovensko. Naša predvidevanja so se izkazala kot pravilna: večina (74 %) se je najprej naučila slovenščino, kar potrjuje dejstvo, da je njihova primarna socializacija potekala v slovenščini, lažje in bolj zanesljivo pa informanti (85 %) komunicirajo v španskem jeziku. Zanimivo je tudi, da se je kar četrtnina informantov tretje generacije naučila oba jezika hkrati, torej je njihova primarna socializacija potekala v slovenščini in španščini (v teh primerih ni šlo vedno za otroke mešanih zakonov), medtem ko se je slovenščino in španščino hkrati naučilo le 6 % druge generacije. Primerjava nakazuje, da slovenščina kot (edini) jezik primarne socializacije počasi izgublja svojo vlogo oz. se ji pridružuje španščina.

3.1.2 Pomembnost slovenščine za posameznika

Na podlagi odgovorov na vprašanje *Kateri jezik je za vas pomembnejši in zakaj* lahko trdimo, da ima slovenščina med pripadniki tretje generacije manj pomembno vlogo kot pri starejših članih skupnosti. Skoraj polovica vprašanih iz druge generacije je pripisala pomembnejšo vlogo slovenščini, medtem ko je delež takih odgovorov pri mlajši generaciji manjši (30 %). Pomen slovenščine torej z generacijami upada, kar je razumljivo, saj tretja generacija slovenščino manj uporablja in je tako v primerjavi z vse bolj prevladujočo španščino njihova jezikovna kompetenca v slovenščini slabša. V vsakdanjem življenju ima španščina pomembnejšo in prevladujočo vlogo v njihovi komunikaciji, slovenščine pa ne dojemajo več toliko kot lasten jezik, temveč bolj kot jezik staršev. Vendar lahko še vedno govorimo o njihovem pozitivnem čustvenem odnosu do slovenskega jezika, kar se izkazuje prav z željo po ohranitvi slovenščine in po učenju tega jezika. Za ponazoritev navajava nekaj odgovorov informantov na zgornje anketno vprašanje:

»Slovenščina, zato ker bi bila rada polno slovenka.«

»Oba jezika sta pomembnejša. Slovenščina, ker je jezik mojih starih očetov in tudi stik z Slovenijo in Evropo. In španščina, ker živim v Argentini.«

»Španščina zaradi razširjenosti. Slovenščina ker je jezik naših prednikov in kot tak del naše kulture in identitete.«⁷

3.1.3 Okoliščine rabe slovenščine

Z vprašanji, ki so se nanašala na pogostost rabe posameznega jezika glede na sogovorce in teme pogovora, sva želeli predstaviti nekatere okoliščine rabe slovenščine. Družinska komunikacija poteka tako v slovenščini kot v španščini – s starši oz. starimi starši pri obeh generacijah prevladuje slovenščina ne glede na temo pogovora, medtem ko z brati ali sestrami večji delež informantov predvsem tretje generacije govori špansko ali pa rabi oba jezika. Odgovori pa kažejo, da se v komunikaciji z vrstniki in prijatelji, ki znajo slovensko, rabi predvsem španščina.

V slovenščini se večinoma pogovarjajo o vsakdanjih družinskih zadevah, veri ter o šolskih oz. študijskih dejavnostih, medtem ko v pogovorih o športu, politiki in hobijih pogosteje rabijo španski jezik. Če bi se o teh temah pogovarjali v slovenščini, bi bilo verjetno več interferenčnih pojavov. Npr. o nogometu, ki je v Argentini izjemno priljubljen, se večinoma pogovarjajo v španščini, tako sva tudi v pisni produkciji, ki se je nanašala na to temo, pri večini informantov opazili precej kalkiranja (*narediti gol*) in sposojanja (*futbalisti*).

3.1.4 Lastno vrednotenje znanja in razumevanja slovenskega jezika

Z enim od sklopov anketnih vprašanj sva od informantov želeli pridobiti tudi njihovo oceno lastnega znanja in razumevanja slovenskega jezika. S pomočjo lestvice, ki je obsegala kategorije *odlično*, *dobro*, *zadovoljivo*, *slabo* in *zelo slabo*, so ocenjevali svoje znanje slovenščine pri izražanju čustev, zagovarjanju mnenja, pogovarjanju o aktualnih temah, izražanju misli na več načinov, izpovedovanju ljubezni, pisanju vabila oz. opravičila in pisma sorodnikom. Ocenili pa so tudi svoje razumevanje, in sicer pogovora v slovenščini o zasebnih stvareh, strokovnih zadevah, slovenskih poročil na radiu, prebranih novic v časopisu in prebrane knjige.

Glede na odgovore svojo kompetenco v produkciji besedil v slovenskem jeziku v povprečju ocenjujejo kot dobro ali zadovoljivo, razumevanje besedil v slovenščini pa je ocenjeno boljše. Skoraj nihče svojega znanja in razumevanja ne ocenjuje kot zelo slabo. Zanimivo je, da je svoje znanje kot odlično ovrednotil večji delež tretje generacije, čeprav po izkušnjah iz pogovorov in opazovanj meniva, da je druga generacija v slovenščini bolj kompetentna. Tukaj lahko še omeniva, da nihče iz

⁷ Navajamo do črke natančne prepise zapisanih anketnih odgovorov.

druge generacije ne ocenjuje, da zna v slovenščini odlično zagovarjati svoje mnenje, povedati misel na več načinov in se pogovarjati o aktualnih temah. Predvidevava, da druga generacija bolj kritično ocenjuje svoje znanje slovenščine, ker se primerja z govorcji, ki so v slovenščini bolj kompetentni (tj. s svojimi starši in z govorcji iz druge generacije).

Da bi povezali njihovo lastno vrednotenje znanja z dejansko produkcijo, sva v raziskavo vključili tudi nekaj nalog. Po navodilih teh nalog so informanti napisali vabilo na očetov rojstni dan ter svoje mnenje o protestih na ulicah Buenos Airesa. Za ponazoritev navajava nekaj primerov teh besedil:⁸

»Dragi vsi! Vam hočem obiskat ob nedeljo ob dvanajsti uri ker bomo naredili praznik 50. rojstni dan od mojega očeta. Vas čakam!« (Informant je ocenil, da zna vabilo napisati zadovoljivo.)

»Vabimo vas, da bi skupaj praznovali 50. letnico Darkota, in preživeli lepi trenutek z veseljem. Vas lepo pričakujemo.« (Informant je ocenil, da zna vabilo napisati odlično.)

»Zdi se mi pravično, da ljudje izrazijo mnenje ali protestirajo in se borijo za svoje pravice, toda zdi se mi zelo krivično, da to konča s prepirom, agresivnostjo in drugimi takimi stvarmi.« (Informant je ocenil, da se o aktualnih temah zna pogovarjati odlično.)

»Mislim, da bi ne mogli protestirat, zato ker večina tistih ljudeh ne dela in samo nas perhudikirajo.« (Informant je ocenil, da se o aktualnih temah zna pogovarjati zadovoljivo.)

3.1.5 Stik s pisano in govorjeno slovensko besedo prek medijev

Del anketnega vprašalnika se je navezoval na stik z mediji in literaturo, nisva pa se ukvarjali z jezikovno podobo slovenščine v teh medijih (o tem več v Kržišnik 2002).⁹ Od tiskanih medijev berejo informanti (77 %) predvsem tiste publikacije v slovenščini, ki izhajajo v Argentini – tednik *Svobodna Slovenija* ter verski tisk *Oznanilo*, *Božje stezice*, *Duhovno življenje*. Malo manjši delež (55 %) pa bere tudi časopise in revije, ki izhajajo v Sloveniji. Branje teh je (zlasti pri mlajši generaciji) omejeno na verski tisk. Več kot 60 % vprašanih ima stik s slovensko besedo tudi prek branja knjig, napisanih ali prevedenih v slovenščino (73 % iz druge ter 60 % iz tretje generacije), manj pa poslušajo slovenske radijske oddaje (52 % iz druge in 34 % informantov iz tretje generacije). Skoraj polovica jih obiskuje tudi spletne strani v slovenščini, in sicer 67 % informantov iz druge ter malo manjši delež (44 %) iz tretje generacije.

⁸ Zapisi so do črke natančni prepisi besedil, ki so jih zapisali informanti.

⁹ Po pregledu časopisnih besedil, objavljenih v tedenskem časopisu *Svobodna Slovenija* Erika Kržišnik navaja nekatere značilnosti 'argentinske knjižne slovenščine', in sicer skrb za 'čistost'/slovenskost in pravilnost jezika, jezikovnozvrstne zamike ter razlikovalnost v normi.

Na podlagi primerjave odgovorov informantov obeh generacij lahko trdimo, da imajo starejši informanti več stika z mediji in literaturo v slovenščini, kot ga imajo informanti iz tretje generacije.

3.1.6 Jezikovna podoba slovenščine

Z raziskavo sva želeli osvetliti tudi jezikovno podobo slovenščine obravnavane skupnosti. V zbranem gradivu sva poiskali take primere, iz katerih je razvidno, kako se slovenščina v Argentini razlikuje od slovenščine, kot bi jo v enakih okoliščinah (ob enakih jezikovnih nalogah) uporabili govorci iz osrednje Slovenije. Predvsem sva se osredotočili na tiste razlike, za katere sva menili, da so posledica vpliva španskega na slovenski jezik. Z anketnimi vprašanji (*Ali se vam zgodi, da misel začnete v slovenščini in nadaljujete v španščini; Ali se vam zgodi, da z osebo, ki zna slovensko in špansko, nekaj časa govorite v slovenščini, nekaj časa pa v španščini in Ali se vam zgodi, da namesto slovenskega izraza uporabite španski?*) pa sva poizvedovali, ali se informanti zavedajo teh vplivov.

Kodno preklapljanje in mešanje (pri obeh interferenčnih pojavih gre za prenos neprilagojenih jezikovnih enot, razlika med obema je le v tem, da se pri kodnem preklapljanju jezika uporabljata izmenično prek meja povedi, pri mešanju pa znotraj ene povedi) sta bila v pisnem gradivu le redko prisotna.¹⁰ Se je pa mešanje večkrat pojavilo v govorni produkciji, in sicer v situacijah, ko informantom slovenska beseda ni bila znana ali se je v trenutku govorjenja niso spomnili ali pa so nekatere španske besede tako močno 'vsidrane' v njihovem govoru, da se pojavljajo tudi v komunikaciji v slovenščini. Odgovori na anketna vprašanja potrjujejo, da se informanti zavedajo teh dveh interferenčnih pojavov. Ob neposrednem opazovanju govornega vedenja informantov sva opazili, da so vzroki za preklapljanje koda ali mešanje različni, včasih to povzroči menjava teme, včasih manjša kompetenca v slovenščini enega od sogovorcev ipd.

Primeri:¹¹

- *V desetih letih ... veš kako se je Čil spremenil! Impresionante! Me parece, Santiago ... tud je red.* (V desetih letih ... veš, kako se je Čile spremenil. Neverjetno! Zdi se mi Santiago ... danes je urejen.)
- *No, zvečer gremo ...* (Ne, zvečer gremo ...)
- *Tuki so rabil Indijance za tiste težka dela. Za kaj si rabu, za bombaž pa za azucar ... K dobiš cukr iz ...* (Tukaj so rabili Indijance za težka dela. Za kaj si jih rabil – za bombaž in za sladkor ... Ker sladkor dobiš iz ...)

¹⁰ Na vrsto interferenčnih pojavov je vplival tudi način produkcije besedil, tako je bilo v pisnem gradivu število primerov mešanja koda zanemarljivo oz. kodnega preklapljanja sploh nisva identificirali, saj so navodila nalog zahtevala odgovore v slovenščini, po drugi strani pa sva lahko zasledili primere zapisa, ki kažejo na nevednost v pisanju v slovenščini.

¹¹ Gre za primere govorjene produkcije, ki so iztrgani iz konteksta, zato v oklepaju navajava njihove prevode oziroma pomene.

Pogosteje kot kodno preklapljanje ali mešanje sta se v produkciji informantov pojavljala kalkiranje (posamezne besede/besedne zveze so dobesedno prevedene iz španščine v slovenščino) in sposojanje (beseda nekega jezika je uporabljena v drugem jezikovnem kodu in temu kodu tudi prilagojena – dobi npr. obrazila, ki izražajo ustrezne slovnične kategorije). Sposojanje je glede na pridobljene odgovore prisotno skoraj pri vseh informantih in pogostejše pri mlajši generaciji. Informanti so navedli tudi španske izraze, ki jih vedno ali skoraj vedno uporabljajo, kadar govorijo slovensko, to so na primer *colectiv* (mestni avtobus), *cajero* (bančni avtomat) pa tudi *celular* (mobilni telefon), *asado* (žar), *supermercado* (supermarket), *lavarropas* (pralni stroj) ipd. Večinoma uporabljajo španska pojmovanja za tisto predmetnost, ki je 'novejša' v smislu, da gre za tehnične izume novejšega časa, ki jih v času izseljevanja prve generacije še niso poznali in za katere ni bilo slovenskega poimenovanja ali pa ga niso poznali.

Primeri:¹²

- *delati šport* ('ukvarjati se s športom'),
- *belo-črne fotografije* ('črno-bele fotografije'),
- *Imam lakoto* ('Lačen sem'),
- *slovenski futbolisti* ('slovenski nogometaši'),
- *On je deportist* ('On je športnik'),
- *Pejte s 132 kolektivom* ('Pojdite z avtobusom številka 132').

Najpogostejši interferenčni pojavi pa so bili tisti, pri katerih lahko govorimo o prenosu struktur. S tem poimenovanjem sva zajeli tiste pojave, kjer pride do odstopanja od norme zaradi bistveno drugačne systemske podobe obeh jezikov in se strukturni vzorci nekega jezika zapolnijo z leksiko nekega drugega jezika. Tu naj omeniva besedni red pri tvorbi preteklika, v odvisnih stavkih ter v zvezi pridevniške in samostalniške besede, položaj členkov v stavku, odvečno rabo osebnih zaimkov, rabo predloga *od* pri izražanju rodilnika, rabo nedoločnega člena, podvojeno izražanje dajalnika in tožilnika (za ustrezno sklanjanim samostalnikom stoji še sklanjani zaimek) ter rabo nezaničnega glagola v položajih, kjer slovenščina zahteva zanikanje glagola.

Primeri:

- *Samo govorim slovensko, kadar sem med Slovenci.*
- *Vabim vas na očetovo praznovanje od 50. rojstni dan.*
- *Alkoholikom jim priporočamo terapijo.*
- *Nikoli hodi sama po noč.*¹³

Na odstope so vplivala tudi pravopisna pravila španskega jezika glede zapisovanj nekaterih glasov ter izgovorjava in zapis besede v španščini. Posebej pa naj izpostavimo izgovorjavo črk *b* in *v*, ki se v španščini v določenih položajih izgovarjata

¹² Primeri so vzeti tako iz pisne kot iz govorne produkcije.

¹³ Gre za primere iz pisne produkcije.

kot dvoustnični zveneči zapornik ([β]). Enaka glasovna podoba dveh različnih črk, torej *b* in *v*, vpliva na mešanje teh dveh črk v zapisu ali na njun izgovor. Primera: *dobre bolje* ('dobre volje'), *novenkrat* ('nobenkrat').

Del pridobljenega gradiva (tj. naloge, pri katerih so informanti iz španščine v slovenščino prevajali posamične povedi in krajše dialoge ter sva tako lahko pričakovali enake ali podobne rešitve) nama je omogočal tudi primerjavo med drugo in tretjo generacijo. Na podlagi te primerjave lahko ugotoviva, da je manj odstopov in več ustrezne rabe slovenščine pri informantih druge generacije. Za ponazoritev naj navedeva primer, ko so informanti prevajali poved *V menjalnico*.¹⁴ Skoraj vsi informanti druge generacije (92 %) so poved prevedli ustrezno, medtem ko je bil le majhen delež odgovorov informantov tretje generacije (23 %) v skladu s pričakovano uresničitvijo domačega govorca slovenščine iz osrednje Slovenije.

Primeri:

- *V spremenitev hišo.*
- *V menjaneško hišo.*
- *V spremljevalnjo hišo.*
- *V hišo zamenjavo.*
- *V hišo menjenja.*

Poleg omenjenih pojavov sva v produkciji informantov opazili tudi druge kazalce, iz katerih je razvidno, da je v primerjavi z domačimi govorniki slovenščine, ki so ta jezik usvajali in se ga učili v Sloveniji, jezikovna kompetenca obravnavane populacije okrnjena. Ti kazalci so: zapis pogovornega/govorjenega jezika oz. šibka zmožnost pretvarjanja govornega v pisni diskurz, neustrezno sklanjanje, neustrezna raba (ne)dovršnika ter glagolov s povratnim *se/si*, tvorba besed/besednih zvez, ki v slovenščini nimajo pomena ...

Primeri:

- *Počaki! — Tuki ... — Je naredu.*
- *To moti delavcem.* ('To moti delavce.')
- *Preberem vsakič, ki izhaja.* ('Preberem jo vsakič, ko izide.')
- *Kako zgodba konča, ne vem.* ('Kako se zgodba konča, ne vem.')
- *Ogledali smo se večino turističnih krajev.*
- *Dober prijatelj mora biti ljudna oseba.*
- *Ustvarjatelj (ustvarjalca').*

4 Sklep

Izsledki raziskave ponujajo vpogled v jezikovno skupnost Slovencev v Argentini. Opazimo lahko, da se slovenščina kot jezik komunikacije (predvsem pri pripadnikih

¹⁴ Poved je del krajšega dialoga, ki so ga informanti iz španščine prevajali v slovenščino.

tretje generacije) počasi izgublja. Tudi na položaj jezika družinske komunikacije se vse bolj vriva španščina in postaja prevladujoč jezik ne le v javni, ampak tudi v zasebni sferi. Posledično se stopnja kompetence v slovenskem jeziku počasi, a vztrajno niža – mlajši pripadniki skupnosti čedalje slabše obvladujejo govorni, predvsem pa pisni jezik. Zaradi stika slovenščine s španščino ter prevlade špansko govorečega okolja slovenski jezik v Argentini pridobiva tudi elemente španščine in se počasi oddaljuje od slovenščine, govornice v Sloveniji.

Vendar pa lahko omeniva tudi spodbudne okoliščine, in sicer da je slovenščina pri pripadnikih skupnosti še vedno pozitivno vrednotena, da se v nekaterih primerih prenaša že na četrto generacijo ter da skupnost s svojimi dejavnostmi še vedno skrbi za slovenščino in slovenstvo. Poleg tega je opaziti interes za slovenščino pri mlajših generacijah – že nekaj let zapovrstjo se maturantje slovenskega srednješolskega tečaja udeležujejo poletnih jezikovnih tečajev slovenščine v Sloveniji. Od leta 2003 pa lahko Slovenci v Argentini pridobivajo oz. dopolnjujejo svoje znanje slovenščine tudi v okviru lektorata slovenskega jezika na državni univerzi v Buenos Airesu.

Literatura

Ferbežar, Ina, 1997: Jezikovno testiranje na tečajih slovenščine kot drugega/tujega jezika. *Jezik in slovstvo* 42/7. 279–292.

Filipović, Rudolf, 1986: *Teorija jezika u kontaktu: Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.

Jenšterle, Marko, 1992: *Z argentinskimi Slovenci*. Ljubljana: Založba Karantanija.

Kranjc, Simona, 1998: *Skladnja otroškega govora od prvega do tretjega leta*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Kržišnik, Erika, 2002: Knjižnojezikovna norma v »argentinskoslovenski« Svobodni Sloveniji. Krakar Vogel, Boža (ur.): *Ustvarjalnost Slovencev po svetu. Zbornik 38. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 21–40.

Lukšič-Hacin, Marina, 1995: *Ko tujina postane dom: resocializacija in narodna identiteta pri slovenskih izseljencih*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Markič, Jasmina, 2002: Odsevi španščine v slovenščini. Krakar Vogel, Boža (ur.): *Ustvarjalnost Slovencev po svetu. Zbornik 38. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 44–54.

Pirih Svetina, Nataša, 2000: *Razvoj jezikovne zmožnosti pri usvajanju slovenščine kot drugega jezika*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Šabec, Nada, 1996: *Half pa pu: the language of Slovene Americans*. Ljubljana: ŠKUC.

Žigon, Zvone, 1998: *Otroci dveh domovin: slovenstvo v Južni Ameriki*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Žigon, Zvone, 2001: *Iz spomina v prihodnost: slovenska politična emigracija v Argentini*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.